cij na Hrvaškem, v Sloveniji in Srbiji.[1] Ravno ta raznolikost institucij ter pisk in piscev z različnimi pristopi omogoča večplasten in pregleden vpogled v sodobne migracijske režime.

*Pojmovnik* v slovenski izdaji zajema naslednja poglavja: »Avtonomija«, »Begunstvo«, »Čakanje«, »Detencija«, »Gejm«, »Humanitarizem«, »Industrija«, »Izbris«, »Kamp«, »(Ne) mobilnost«, »Ograja«, »Preselitev«, »Prisila«, »Pušbek«, »Ranljivost«, »Reševanje«, »Smrt«, »Solidarnost«, »Zdravje«, »Zvok« in »Žival«. Tesno je povezan s spletnim pojmovnikom e-ERIM, pri čemer je oba mogoče brati samostojno, pa tudi v medsebojnem razmerju. Tako kot *Pojmovnik* je tudi digitalna platforma e-ERIM nastala v okviru projekta ERIM (2022–2025). Na platformi so s kratkimi besedili in avdiovizualnimi prispevki multidisciplinarno predstavljeni ključni pojmi, akterji in prakse evropskega režima iregulariziranih migracij na jugovzhodni periferiji EU.

Posamezni naslovi v *Balkanski poti* usmerjajo tako na druga poglavja v knjigi kot tudi na pojme iz pojmovnika e-ERIM. Koncepcija knjige zato temelji na prepletu notranjih povezav in navezav na e-ERIM: nekateri pojmi v *Balkanski poti* so se razvijali na osnovi e-ERIM, drugi pa so iz knjige prehajali v e-ERIM, kjer so bili razčlenjeni v krajše, samostojne vnose. To medsebojno prepletanje je nadgrajeno z besedilno-vizualnimi rešitvami: pojmi, opredeljeni v knjigi, so označeni z velikimi krepkimi črkami, medtem ko so pojmi s platforme e-ERIM izpostavljeni z malimi krepkimi črkami. Vsi skupaj delujejo kot usmerjevalniki, ki bralca vodijo k nadaljnjemu raziskovanju in poglobljenemu razumevanju obravnavane problematike.

Čeprav *Pojmovnik* ohranja leksikografsko formo z abecednim vrstnim redom, ni namenjen tematski gradaciji, zato knjige ni nujno brati linearno. Nasprotno, njegova zasnova spodbuja fragmentarno in povratno branje, z možnostjo preskakovanja in povezovanja gesel, kar odpira prostor za nelinearen bralni proces. Hkrati pa obseg, etnografska utemeljenost in kritična usmerjenost prispevkov kažejo, da *Balkanska pot* presega format pojmovnika in se približuje zborniku znanstvenih besedil.

Čeprav se zdijo besedila v tej izdaji na prvi pogled tematsko raznolika, jih povezuje jasna skupna usmeritev in prepoznavna rdeča nit. Večina poglavij se začne z nekakšno genealogijo obravnavanega pojma: avtorice in avtorji analizirajo njegovo etimologijo, rabo v javnem in znanstvenem diskurzu ter njegovo zgodovinsko razsežnost. Prav slednja opozarja na dolgo zgodovino migracij in hkrati izpodbija prevladujoče predstave, ki migracije razumejo kot zgolj sodoben pojav. Analiza se nato razvija s prepletanjem različnih teoretskih pristopov: poleg antropologije migracij in študij človekovih pravic ter državnosti se zbornik opira tudi na širše teoretske okvire, kot je antropologija prostora in zvoka, ali na sodobne politično-teoretske razprave o oblasti, mejah in upravljanju populacij. Gesla, z variacijami med posameznimi temami, temeljijo na bogatem, avtorsko pridobljenem etnografskem gradivu in so tudi dodatno razširjena z raznolikim dopolnilnim gradivom, ki sega od pravnih aktov in konvencij ter delovanja aktivističnih in humanitarnih organizacij do medijskih analiz in referenc na film in književnost, ki tematizirata življenje v gibanju.

Glede na to, da izdaja ni jasno tematsko strukturirana in ne omogoča enostavnega sistematičnega povzemanja, je njen prispevek mogoče predstaviti skozi nekaj krovnih namenov, ki se prepletajo skozi celotno delo, od katerih bom omenila le nekatere. Eden ključnih prispevkov zbornika je kritična dekonstrukcija ustaljenih pojmovnih distinkcij v študijah migracij, kot sta ločevanje med dejavniki odboja in privlačnosti (angl. *push/pull factors*) ter delitev na prostovoljne in prisilne oblike mobilnosti. Poglavje o avtonomiji migracij pokaže, da migracije niso le odziv na dejavnike odboja in privlačnosti, temveč tudi rezultat načinov, na katere se posamezniki z njimi pogajajo in pri tem ohranjajo lastno iniciativo. V poglavju o prisili pa je problematizirano razumevanje prisilnih in prostovoljnih migracij kot binarnih opozicij, saj takšno razumevanje pogosto vodi v zanemarjanje možnosti avtonomnega delovanja migrantov – tudi v okoliščinah intenzivnih pritiskov.

Na podoben način poglavja o humanitarizmu, ranljivosti in reševanju razkrivajo nevarnost esencializacij, ki so instrumentalizirane za produkcijo podob idealnega, zaželenega migranta: pasivne figure, ki nujno potrebuje pomoč in od katere je pričakovana brezpogojna hvaležnost. Takšni narativi vzpostavljajo paternalistična pričakovanja in neravnovesje moči med tistimi, ki pomoč nudijo, in tistimi, ki jo prejemajo. Razmerje med skrbjo in nadzorom se pri tem izkazuje kot paradigmatično za prevladujoče oblike zahodnega humanitarizma, utemeljene na ambivalentni predstavi migrantov kot hkrati pravno deprivilegiranih, a obenem potencialno oportunističnih uporabnikov azilnih sistemov in humanitarne pomoči. Takšne stereotipizacije dodatno marginalizirajo tiste, ki odstopajo od pričakovane figure migranta-žrtve; viktimizacija kot način percepcije migrantov pa razkriva problematično napetost med svobodo in zaščito, ki zaznamuje izkušnje ljudi na balkanski poti.

Posebej pomemben prispevek zbornika je prav njegova dobro argumentirana razprava o migrantski zmožnosti delovanja, ki razkriva, kako migranti aktivno razvijajo prakse odpora, manevriranja in apropriacije migracijskih režimov, pri čemer se onkraj redukcionističnih distinkcij in paternalističnih stereotipizacij pokažejo načini njihovega delovanja znotraj režimov nadzora in proti njim. V poglavjih, kot so »Čakanje«, »Deportacija«, »Zvok« in »Gejm«, se razkrivajo načini, na katere

1 Avtorji in avtorice, ki so prispevali k tej publikaciji, so Marijana Hameršak, Uršula Lipovec Čebron, Jelka Zorn, Duško Petrović, Drago Župarić-Iljić, Bojan Mucko, Mojca Piškor, Iva Pleše, Tea Škokić, Romana Pozniak in Teodora Jovanović.

ljudje v gibanju »prekodirajo« represivne procedure in prakse nadzora ter si jih prisvajajo in uporabljajo v lastno korist, pri čemer izkazujejo iznajdljivost v izrazito omejujočih okoliščinah. Hkrati pa je na osnovi pojmov, kot so »industrija«, »humanitarizem«, »solidarnost« in »reševanje«, v istoimenskih poglavjih obravnavan tudi drugi pol migracijskih režimov – raznoliki akterji, od institucij nadzora do humanitarnih organizacij in drugih posrednikov. Mednje sodijo tako institucije za nadzor in regulacijo gibanja kot tudi različni posredniki in ponudniki storitev, od tihotapskih mrež do humanitarnih organizacij in nevladnega sektorja, posrednikov za vize, delodajalcev, medkulturnih mediatorjev, zdravstvenih delavcev in celo raziskovalcev, katerih delo je neposredno osredotočeno na te procese.

Sodobne politike in prakse iregularizacije migracij kažejo, da meje niso fiksne linije, vrisane v določen geopolitični prostor, temveč razpršene in večplastne oblike nadzora. Meje so povsod, kjer se izvaja selektivni nadzor, zaradi česar njihova materialnost za ljudi v gibanju presega uradne mejne prehode ter vključuje neuradne poti in številne dodatne ravni njihove pojavnosti. S pojmi, kot so »ograja«, »zvok« in »žival«, so natančno obravnavani manj očitni vidiki obmejnega prostora, s čimer se pozornost usmerja na prostor, ki ga je mogoče označiti kot *oboroženo pokrajino* (Pleše in Hameršak 2022). Meje se pri tem ne izražajo le skozi fizične ovire, temveč tudi skozi medvrstne odnose (med ljudmi in dresiranimi ali divjimi živalmi v okolici mejnih prehodov) ter akustične mehanizme nadzora (ograja na madžarsko-srbski meji in patruljne prikolice na hrvaško-bosanski meji, ki se glasovno »obračajo« na osebe, ki se jim približajo, s čimer mejo umeščajo kot »akustični teritorij«; str. 230), ki delujejo kot podaljški represivnega aparata. Takšna perspektiva osvetljuje oblike nasilja nad ljudmi v gibanju, kjer taktike migracijskih režimov presegajo birokratske postopke in neposredno represijo: meje instrumentalizirajo naravo, ustvarjajo fizične in zvočne prepreke ter celo nenavadne pojave, kot so »govoreče pregrade«, zaradi česar nadzor deluje sistemsko, a pogosto pod radarjem običajnega zaznavanja.

*Balkanska pot* izstopa po svoji raznolikosti – od poglavja o izbrisu, ki obravnava lokalni primer škodljive transformacije stalnih prebivalcev v »tujce« z netransparentnimi odločitvami državnih organov, do poglavja o zvoku, kjer se meje skozi Feldovo (2015) akustemologijo mislijo kot zvočni teritoriji. Zbornik tako odpira različne načine razumevanja migracijskih procesov na balkanski poti in širše. Prispevek *Pojmovnika* se kaže tudi v njegovi aktualnosti v sodobnem političnem trenutku, zaznamovanem z vzponom desnih politik in avtoritarnih praks na lokalni in globalni ravni. V takšnem kontekstu znanje o migracijah dobiva preskriptivno razsežnost, saj ne ostaja zgolj na ravni opisa in analize, temveč usmerja načine razumevanja in tudi konkretne prakse. *Balkanska pot* s svojo kritično držo in zavračanjem nevtralnosti opozarja na nujnost refleksije lastne vloge v produkciji znanja, hkrati pa ponuja analitična orodja za razumevanje delovanja režimov migracij in njihovih posledic za ljudi v gibanju.

## Literatura in viri

FELD, Steven: Acoustemology. V: Keywords in Sound. David Novak in Matt Sakakeeny (ur.), *Keywords in Sound*. Durham: Duke University Press, 2015, 12–21.

HAMERŠAK, Marijana: Dugo migracijsko ljeto. *e-ERIM: mreža pojmova europskog režima iregulariziranih migracija na periferiji EU*, 2023; https://e-erim.ief.hr/pojam/p-dugo-ljeto-migracije-p?locale=hr, 22. 3. 2026.

PLEŠE, Iva, Marijana Hameršak: Naoružani krajolik. *e-ERIM: mreža pojmova europskog režima iregulariziranih migracija na periferiji EU*, 2022; https://e-erim.ief.hr/pojam/suma-kao-naoruzani-migrantski-krajolik?locale=hr, 25. 3. 2026.

STOJIĆ MITROVIĆ, Marta, Jelka Zorn, Drago Župarić-Iljić: Balkanski koridor. *e-ERIM: mreža pojmova europskog režima iregulariziranih migracija na periferiji EU*, 2023; https://e-erim.ief.hr/pojam/p-balkanski-koridor-p?locale=hr, 22. 3. 2026.